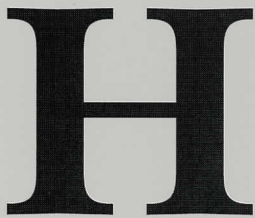

Af Ludvig Holberg

HENRIK & PERNIIE

HOLBERG

GENNEM 100 ÅR

Holberg har været en populær dramatiker på Aarhus Teater, lige siden Erasmus Montanus åbnede Aarhus ny Theater 15. september 1900. I teatrets 50 års jubilæumsbog kan man finde Holberg som den tredje mest opførte dramatiker på Aarhus Teater, efter J. Chr. Hostrup og Svend Rindom. De store mærkedage i teatrets 100 årige historie er alle fejret med Holberg på repertoiret. Teatrets første store jubilæum i 1925 åbnede på selve jubilæumsdagen – som i 1900 – med Erasmus Montanus.

Direktør Erik Henning-Jensen (1923-54) var specielt glad for Holberg, og til teatrets 50 års jubilæum havde han bundet an med ikke blot én af Holbergs komedier, men en hel Holberg-kavalkade: seks af de store komedier på rad. De fem i egen iscenesættelse, og den sjette i den norske Stein Bugges. Det synes at være en bedrift selv i Holbergs eget hus på Kongens Nytorv. For den fattige landsdelsscene et vovestykke, som man da også kun slap helskindet fra, fordi det var planlagt gennem flere sæsoner og fordi der blev satset.

Holbergspillene eksisterede i 18 år fra 1950-67 og spillede som sommerteater i Den Gamle By. Selv om de var et selvstændigt foretagende, hører de med i billedet af Holberghistorien og Aarhus Teater. Det indvirkede også på Aarhus Teaters repertoire, idet man her ikke spillede så mange Holberg-forestillinger, som man tidligere havde gjort.

Karl Stegger startede med et lån fra Handelsbanken, med hjælp fra daværende bestyrelsesformand, bankdirektør Niels Jensen. Som garanti stillede de medvirkende skuespillere deres kontrakter med Aarhus Teater for den følgende sæson. Man valgte det første år at opføre Henrik og Pernille. I starten var det slet ikke tanken udelukkende at spille Holberg. Senere overtog Ulf Stenbjørn ledelse af Holbergspillene fra 1955-63.

Aarhus Teaters daværende direktør Erik Henning-Jensen interesserede sig meget for Holberg. Han havde uddannet og samlet en skuespillerstab, der kendte sin Holberg, og det var medvirkende årsag til den succes, spillene fik.

I 1984 markerede Aarhus Teater Holbergs 300 års dag med Maskerade, hvorefter der blev en pause i Holberg på repertoiret, før rækken af nye Holberg initiativer indledtes på Scala i 1990 med Hexeri eller blind Alarm på initiativ af iscenesætter Asger Bonfils. Og senere udvidet med samarbejdet mellem treklovetet iscenesætter Asger Bonfils, dramaturg Bent Holm og scenograf Anette Hansen og arbejdet med den moderne Holberg, bibeholdt i den holbergske ånd. Det er foreløbig blevet til Jean de France i Bergen, Jeppe på Bjerget, Den politiske Kandestøber, Ulysses von Ithacia og i 100 års jubilæumssæsonen hyldes Holberg på Aarhus Teater med Henrik og Pernille.

- 1900 ERASMUS MONTANUS
- 1901 DET LYKKELIGE SKIBBRUD
- 1901 JULESTUEN
- 1902 JEPPE PAA BJERGET
- 1903 MASKERADE
- 1904 DE USYNLIGE
- 1904 DEN PANTSATTE BONDEDRENG
- 1909 DEN POLITISKE KANDESTØBER
- 1912 JEPPE PAA BJERGET
- 1913 HENRIK OG PERNILLE
- 1913 JACOB VON TYBOE
- 1916 JEAN DE FRANCE
- 1919 DEN VÆGELSINDEDE
- 1919 JEPPE PAA BJERGET
- 1923 DEN STUNDESLØSE
- 1925 ERASMUS MONTANUS (AARHUS TEATER 25 ÅR)
- 1927 DEN POLITISKE KANDESTØBER
- 1928 HENRIK OG PERNILLE
- 1932 JEPPE PAA BJERGET
- 1934 GERT WESTPHALER (HOLBERG 250 ÅR)
- 1946 DEN VÆGELSINDEDE
- 1946 JEAN DE FRANCE
- 1947 MASKERADE
- 1948 JEPPE PAA BJERGET
- 1950 (AARHUS TEATER 50 ÅR)
- 1950 DEN VÆGELSINDEDE
- 1950 MASKERADE
- 1950 JEAN DE FRANCE
- 1950 DEN POLITISKE KANDESTØBER
- 1950 JEPPE PÅ BJERGET
- 1950 ERASMUS MONTANUS
- 1953 DEN FORVANDLEDE BRUDGOM
- 1954 DET LYKKELIGE SKIBBRUD
- 1957 DEN POLITISKE KANDESTØBER
- 1961 ULYSSES VON ITHACIA
- 1963 KILDEREISEN
- 1965 JEPPE PÅ BJERGET
- 1967 DEN PANTSATTE BONDEDRENG
- 1972 UDEN HOVED OG HALE
- 1977 JACOB VON THYBOE
- 1980 DEN PANTSATTE BONDEDRENG
- 1984 MASKERADE (HOLBERG 300 ÅR)
- 1990 HEXERI ELLER BLIND ALARM
- 1993 JEPPE PÅ BJERGET
- 1997 DEN POLITISKE KANDESTØBER
- 1999 ULYSSES VON ITHACIA
- 2000 HENRIK OG PERNILLE (AARHUS TEATER 100 ÅR)

Henrik & Pernille

Af Ludvig Holberg

ISCENESÆTTELSE.....	Asger Bonfils
BEARBEJDELSE.....	Bent Holm
SCENOGRAFI.....	Anette Hansen
KOMPONIST.....	Erling D. Bjerno
KOREOGRAFI.....	Chris Blackwell
LYSDESIGN.....	Jens Holm Larsen
STILINSTRUKTØR.....	Mercedes Björln

MEDVIRKENDE

LEANDER.....	Mikkel Vadsholt
HENRIK, HANS TJENER.....	Kim Veisgaard
ARV, EN GÅRDSKARL.....	Niels Ellegaard
LEONORA, LEANDERS FORLOVEDE.....	Kirsti Kærn
PERNILLE, HENDES TJENESTEPIGE.....	Merete Hegner
MAGDELONE, EN GAMMEL KONE.....	Karen-Lis Ahrenkiel
GERONIMUS, LEONORAS FAR.....	Ole Wegener
LEONARD.....	Lars Høy
NOTAR.....	Karl Erik Christophersen

PORTECHAISE BÆRERE

Rasmus Bæk Hermansen, Leo Padkær, Jacob Olsen, Morten Møller Rosenkilde Jensen

MUSIKERE

Erling D. Bjerno (Klaver), Peter Lindegaard (Klarinet), Malene Bichel (Sopran), Kai Stensgaard (Marimba, Slagtøj)

Premiere Scala 1. september 2000

Forestillingens varighed: ca. 2 timer inkl. pause

FORESTILLINGSLEDER:.....	Joe Otterstrøm
SUFFLI:.....	Hanne W. Clausen
AFVIKLING LYS:.....	Jesper Ahnfeldt/Ole Nielsen
AFVIKLING LYD:.....	Jeppe Larris/Morten Sørensen
AFVIKLING SCENE:.....	Lars Fog/Find Mølgård
.....	Søren Sørensen
AFDELINGSLEDERE:	
SCENE, SNEDKER- OG MALERSAL:.....	Knud Brodersen
SKRÆDDERSAL:.....	Hanne Gissel
FRISØRSALONEN:.....	Britta Høxbro
REKVISIT:.....	Viggo Bay
TONEMESTER:.....	Kim Engelbrecht
PR & MARKETING:.....	Theis Petersen
KONTROL & PROGRAMSALG:.....	Finn Arentzen
TEKNISK CHEF:.....	Jens Ravn
DEKORATIONSCHEF:.....	Jørn Walsøe
KONTORCHEF:.....	Ralf Rudfeld
SOUSCHEF:.....	Leif Due
TEATERCHEF:.....	Palle Jul Jørgensen
URPREMIERE:.....	Teatret i Lille Grønnegade, (efteråret 1724)
PROGRAMREDAKTION:.....	Jørgen Heiner, Agnete Krogh og Leif Due
FOTO FRA AFSLUTTENDE PRØVER:.....	Jan Jul
PLAKAT & PROGRAM LAY-OUT:.....	Pacesetters
TRYK:.....	Trøjborg Bogtrykkeri

Pernille

Lykken og de lånte fjer

Af Bent Holm

Holberg rejste i 1725 til Paris. Angiveligt var det en rekreatjonsrejse. Den skjulte dagsorden var imidlertid hans ønske om at få et gennembrud som dramatiker på den internationale scene. Han medbragte to af sine komedier i fransk oversættelse. Den ene var *Den politiske Kandestøber*. Det var et hjertebarn. Den havde været hans debut som dramatiker. Meget tyder på, at *Henrik og Pernille* var den anden. Den er mere let og elegant turneret end kandestøber-komedien. Operationen blev en total fiasko. Det lykkedes ikke at komme ind på det parisiske teatermarked. Holberg rejste rasende hjem.

Holberg var ganske stolt af *Henrik og Pernille*. I Epistel 166 fremhæver han, at den kunne "passere for en Plan, hvorefter ordentlige Comoedier bør indrettes; thi udi det heele Stykke tages ey alleene alle Regler nøye i Agt, men der fremtræder ikke en eeneste Person paa Skue-Pladsen, uden just paa den Tiid og ligesom udi det samme Øyeblik han ventes..."

Det er en sandhed med modifikation. Så lydefri er mekanikken heller ikke. Personernes entrées er ikke altid motiverede.

Det flyder lidt, om man er inden- eller udendørs. Men rigtigt er det, at det i højere grad end i mange andre Holberg-komedier er konstruktionen, situationerne, det kommer an på, nok så meget som replikker og karakterer. Det er spillet i sig selv, der er i centrum, de spind af illusioner, personerne vikler sig selv og hinanden ind i. Det går igen i sproget.

Det svinger mellem almindelig tale og melodramatiske udbrud og så passager med ordene "sat paa Skruer", når titelpersonerne i deres gensidige rollespil ifører sig en lånt sprogdragt, som de ikke evner at fylde ud. De næsten tre århundreder, der er gået, siden stykket blev skrevet, har medført, at de pointer er udvisket. Hvad der én gang var umiddelbart tilgængeligt, kan nu være knirkende og knudret. Derfor er det her forsøgt, med nænsom hånd, at genskabe instrumenteringen i sproget, de varierede registre som udtryk for personernes mere eller mindre håndfaste greb om sig selv og virkeligheden. Holberg kredser manisk om illusionen som et grundvilkår. Hans skrifter vrirler

med billeder af, at menneskene tager skyggen for legemet (med hilsen til Platons billede af "virkeligheden" som skygger på en hulevæg), barken eller skallen for kernen, kåben eller skægget for manden osv. En af de stærkeste kræfter i verden er indbildningskraften. Man ser, hvad man ønsker at se. Som andre ser mig, sådan er jeg for dem. I en af sine Moralske Tanker beretter Holberg, at en vis "Theodorus haver forlovet sig med en Jomfrue, med hvis Ansigt han kand skræmme Børn; men hun passerer for en Skønhed udi hans Øjen. Det er alt nok: jeg lader hende derfor ogsaa passere for en Skønhed (...) hvo som forelsker sig i en Skrubtusse, og seer den an som en Venus, saa kand man sige, at han haver truffet et godt og lykkeligt Val: thi han haver faaet det som behager ham. Naar Kiøberen er fornøiet med sine Vahre, saa haver han gjort et godt Kiøb, hvordan end Vahrenne ere qualificerede..." Får én tilladelse af øvrigheden til at bære en porcelænslette på hovedet i stedet for hat, og er lykkelig derved, så må man gratulere ham: "en indbildt Herlighed er en virkelig Herlighed". Den som køber sig en fin og tom titel, mister noget virkeligt (penge!) og opnår noget uvirkeligt, dvs. "Skyggen af en Ting; men, naar han inderligen glæder sig deraf, er det ingen Skygge meere, men bliver til en Realitet". Med andre ord: "alt hvad udi eens Imagination er got, er virkelig got; ligesom alt hvad udi eens Imagination er ont, er virkelig ont". Således går

det til, siges det i Epistel 89, "at hver Jomfrue bliver gift, hver Mad ædt, og hver Bog læst". Relativiteten er absolut.

Men Holberg har også (som den fødte dialektiker!) et skarpt, satirisk øje til spillet omkring status og position, der giver sig absurde udslag. F.eks. er det finere at gå på højre side end på venstre. I et latinsk epigram siger han (i oversættelse):

"Ved titler ruiner't blev manges borgermand/ Han stodder blev, men går dog på den højre side!/ Den højre! ja, hvad er mer' kejtet, gad jeg vide." Igen er det kontrasten mellem fattigdom og fornemhed, der fremdrages – og latterliggøres.

Alt dette handler om at søge lykken, socialt, økonomisk, seksuelt, at komme frem, op, ind, i et evigt pulserende spil af illusioner og fiktioner. Lever man i et (selv)bedrag, en illusion; eller magter man bevidst at spille en rolle, skabe en fiktion? Rollespil spiller en stor rolle hos Holberg. Den bevidste spiller har et forspring for de andre. Med mindre han/hun, som i Henrik og Pernille, løber ind i en mod-spiller. Så går der kludder i begreberne. Hvad er fiktion og hvad er illusion?

Gang på gang understreger Holberg vigtigheden af at mestre spillet. I Moralske Tanker fremhæver han, med tænderskærende sarkasme, at med reel viden når man ingen vegne i denne verden. Det, det

handler om, er at kunne fingere. Det kan læres rent teknisk - "den Kunst at faae Anseelse af Lærdom med liden Bekostning". Det med at være frem for at synes er ikke moderne. Han foreslår derfor, at distanceblænderi indføres som fag i skolen, "thi hvad nytter det at være lærd, naar man ikke holdes derfor, og hvad skader det intet at vide, naar man ved intet kand erhverve sig Reputation af Videnskab". Få og enkle regler skal iagttages, som f.eks. at man holder sig overfladisk orienteret om trend'en på meningsmarkedet, eller på stående fod kan ryste op med et antal henvisninger eller citater, i en snæver vending evt. af egen opfindelse. Så bliver vejen til succes kort. "Den korteste Vey er den beste, og, naar man ved en let Gienvey kand komme til Maalet, er det daarligt at gaae den lange og besverlige alfare Vey". Et princip slår dog alle andre. Den der giver middagen, dikterer diskussionen ved bordet.

Med andre ord: den der har pengene, eller indflydelsen, sætter pr. definition dagsordenen og vil uvægerligt få ret. Prestige går forud for kvalitet. "Skal man dømmes efter Erfarenhed, da maa man heller sige, at en riig Mand er en viis mand: thi én, som er bemidlet og tilligemed gavmild, er fast alting: han er viis, lærd, veltalende, deilig, ærlig, velbyrdig (...) Thi det heder her, som Ordsproget lyder: Est du krum og est du lam,/ Har du Penge, saa gaaer du fram." Man skal kort sagt gå efter at brillere hos dem, der er afhængige af en,

"eller, om man drister sig til lærde Discourser med sine Ligemænd, at det ikke skeer uden paa belejlig Tiid, nemlig naar man tracterer dem, og i saa Maade kand være forvissat om Ret og Privilegio at føre Ordet saa længe Maaltidet varer."

Denne flaksen mellem fiktioner og illusioner ligger under *Henrik og Pernille*. Både eksemplet med den fattig-fine mand, der går på den fornemme højre side, og den rige, der styrker sin stilling ved at diske op, indgår direkte i Henriks betragtninger, da han skal forklare verdens indretning for Arv. Arv håner Henrik: selv om han bliver rig, bliver han af den grund ikke fornem. Han er stadig lakaj af fødsel. Det er helt forkert, svarer Henrik. Kommer han i virkelig velstand, vil verden behandle ham som en fornemmere mand end hans herre. Han er helt igennem usentimental. For et liv i rigdom risikerer han gerne at blive hanrej. Han vil jo alligevel få råd til at forgylde homene. I Epistel 271 taler Holberg tilsvarende om, at "Der findes altid nogle enten berygtede, hæslige eller arrige Quinder, som ere begavede med Midler: De samme ville giftes..." "Den, som ikke er for fintfølende, kan "ved én eeneste Visite paa én Dag vinde hvad andre ved Arbejde, ved Meriter og ved lang Tids Tieneste ikke kand erhverve deres Livs-Tiid". Og igen handler det om indstillingen. "Mange ville vel hertil sige, at én, der faaer saadan Hustrue, køber hende dyrt nok, og at han i saa Maade

Bagfacaden af rådhuset vendte ud mod Nytorv. Her stod skafottet med "kagen" i midten.
I baggrunden til højre ses Vor Frue Kirkes tårn med spiret, som blev ødelagt under bombardementet i 1807.
(Stik i Den danske Vitruvius. Kgl. Bibliotek) (Fra Jan Møllers Borger i Holbergs København, Sesam A/S, 1982)

Jeronymus, Leonora

Notar, Pernille

Leonard, Jeronymus

Magdelone

fortiener heller at ynkes end at misundes: Jeg mener derimod, at han faaer gandske godt Kiøb, efterdi han af Naturen er saaledes dannet, at han ikke væmmes ved det som kand være dig, mig, og andre delicate Personer modbydeligt (...) Naar han ikke føler til de Horn, som andre see udi hans Pande, men sætter sin Hat lige ret, saa er der ingen Horn..." I deres nøgternhed står de to titelpersoner som talerør for deres forfatter. De har jo netop gennemskuet illusionen, spillet. De griber så chancen for at spille med, Pernille kalkulerende, Henrik mere spontant. De gør det ved at skabe en fiktion, spille roller, pynte sig med lånte fjer. De er pragmatikere nok til at ignorere den andens latterlighed for at score den store gevinst, lykken.

Lakajen, der gjorde karriere i samfundshierarkiet på lidt flossede præmisser, var ikke noget ukendt fænomen i datiden. Det gav ligefrem navn til et begreb, lakajismen. I Moralske Tanker tegner Holberg et helt portræt i fem akter af en karrieremager, en strøgler, der iskoldt indretter meninger og adfærd efter hvad der er opportunt hos de indflydelsesrige – og når sit mål, positionen. En benhård karakterkomedie, der aldrig blev skrevet. Han kredser om stræberen, manden der avancerer og taber hovedet. I digtet Metamorphosis beskriver han en paddehat, som forvandles til lakaj – og straks løber ind til byen for at gøre lyn-karriere: "Som Padde-Hatte de og hastig voxte op,/ Nu børster Støvler, Skoe, nu staaer paa Ærens Top". Men bare det at komme lidt til tops kunne udløse selvhævdelsen. Ridefogeder var ikke specielt elskværdige mod deres under-dogs.

Hermed ikke være sagt, at komediens tjenestefolk er skrupelløse stræbere. Bestemt ikke. Ellers havde Holberg ikke gjort dem til sine talerør. Men Henrik må have en rem af huden. Ellers havde Leander ikke gjort ham til sin ridefoged. Holbergs dramatiske begavelse består netop i kompleksiteten. Han giver ikke ved dørene, leverer ingen nemme løsninger eller færdige meninger, men fremsætter udsagn der hver især er sande, men indbyrdes udelukker hinanden, så irriterende vanskeligt at orientere sig i som livet selv. Selv i en tilsyneladende let anretning, et velsmurt intrigemaskineri som Henrik og Pernille.

Bent Holm har været med Asger Bonfils hele vejen gennem Holbergs univers som tæt samarbejdspartner og dramaturg, mag. art. Bent Holm er - foruden dramaturg og oversætter med speciale i bl.a. Goldoni og Dario Fo - Holberg-forsker og dr. phil. i en afhandling om *commedia dell'arte*. Han er ansat som lektor ved Teatervidenskabeligt Institut på Københavns Universitet.

Politimester Himmerrichs raffinerede opfindelse til ydmygelse og dermed afstraffelse af datidens skøger.

(Rigsarkivet, fra Jan Møllers *Borger* i Holbergs København, Sesam A/S, 1982)

Portechaises i trafikken

Trafikken i Holbertidens København var ret betydelig. Herskabs- og arbejdsvogne rullede gennem gader og stræder. Stenbroen drøede under hjulene på de svære arbejdsvogne, og glastruene klirrede i de elegante karosser. Selv udlændinge blev forbavset over, at en forholdsvis lille by som København havde så betydelig trafik.

Det var et stort ønske hos enhver borgerfamilie at have sit eget køretøj. Men det var naturligvis et fåtal, der kunne tillade sig en sådan luksus..... Havde man ikke eget køretøj, kunne man benytte datidens "taxi", hyrevognen. Den var knap så luksuøs, men kunne dog gå an.

Tegning af den franske satiriske illustratør Claude Serre – født 1938 – har udgivet adskillige bøger og humoristiske tegninger, blandt andet om sport og transport. Samlingen L'automobile, hvor denne tegning findes, er fra 1978. Claude Serre har modtaget den franske pris for 'sort humor'.

Jeronimus, Arv, Leonard, Henrik

Men så var der bærestolene, som efter deres franske oprindelse også blev kaldt portechaiser. De var billige, og de var praktiske, fordi de kunne komme rundt alle vegne, hvor karrosserne ikke kunne køre. Skal man tro Holberg i *Jacob von Tyboe*, kunne man forlange at blive båret helt ind i stuen til folk!

Portechaiserne var et almindeligt befordringsmiddel i København i et helt århundrede eller indtil over midten af 1700-tallet; det var nemlig efter statsændringen og

enevældens indførelse i 1660, da en vis luksus begyndte at brede sig blandt borgerstanden, at bærestolene kom i brug.

En italiener fik i 1664 kongeligt monopol for sig og sine arvinger på - til undersåtternes bekvemmelighed - alene at indføre, anrette, sælge og leje de stole, som bliver "dragne af tvende Personer".

I 1726 blev bærestolene organiseret med faste stadepladser tre forskellige steder i København - blandt andet på Østergade og i Læderstræde.

Bærestole forekommer også på Rach og Eegbergs malerier. Her ser man, hvordan de to bærere transporterer "æskan", som må have gynget en hel del. (Fra Jan Møllers *Borger i Holbergs København*, Sesam A/S, 1982)

Pernille og Leonard

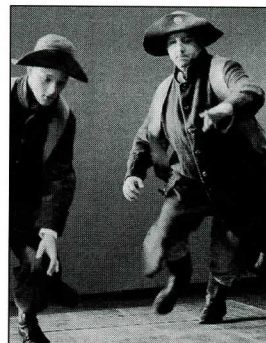
Leonora og Leander

Her stod bærerne og ventede på tur. Godtfolk kunne bekvemt lade sig transportere fra sted til sted – tørskoet og uden at få parykken i uorden af blæst og regn. Portørerne bar "æskan" sikkert gennem trafikken, og en forordning fastsatte, at hyrevogne ikke måtte køre for tæt på portechaiserne. Egentlige færdselsregler med f.eks. højrekørsel kom dog først i 1758. Efter kong Christian VI:s død i 1746 synes bærestolene efterhånden at være gået af mode – muligvis fortrængt af kareterne. Dog omtales de i

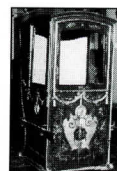
1752 og 1759, hvor der ankes over den store mængde kareter, portechais, mm. i hovedstaden.

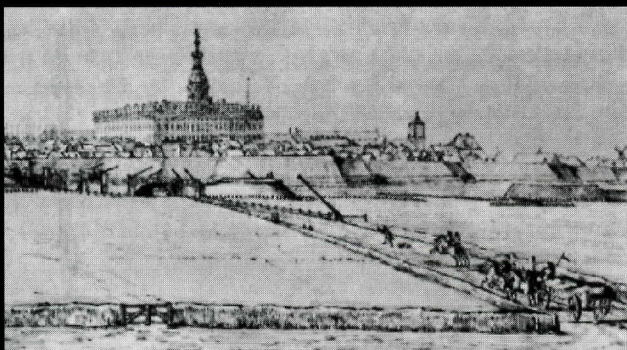
Ikke kun i *Henrik og Pernille* men i mange andre af Holbergs komedier oplever vi de populære portechais – f.eks. i *Den Vægelsindede*, i *Hekseri eller blind Alarm*, i *Den pantsatte Bondedreng* og i *Den honnette Ambition*.

(Uddrag fra Werlauff, *Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil*, 1858 – og fra Jan Møller, *Borger i Holbergs København*, 1982)

På teatermuseet findes en bærestol fra 1700-tallet. De lange bærestænger er erstattet af nogle korte stave, der blot skal vise, hvor stængerne skal skydes ind. (Fra Jan Møllers *Borger i Holbergs København*, Sesam A/S, 1982)

På det ældste, kendte prospekt af København (1587) ses en galge uden for Vesterport, og her har retterstedet velsagtens ligget siden middelalderen. I 1622 opførtes en muret galge. Indtil 1779 foregik de fleste henrettelser – ved hængning eller halshugning – på dette sted.

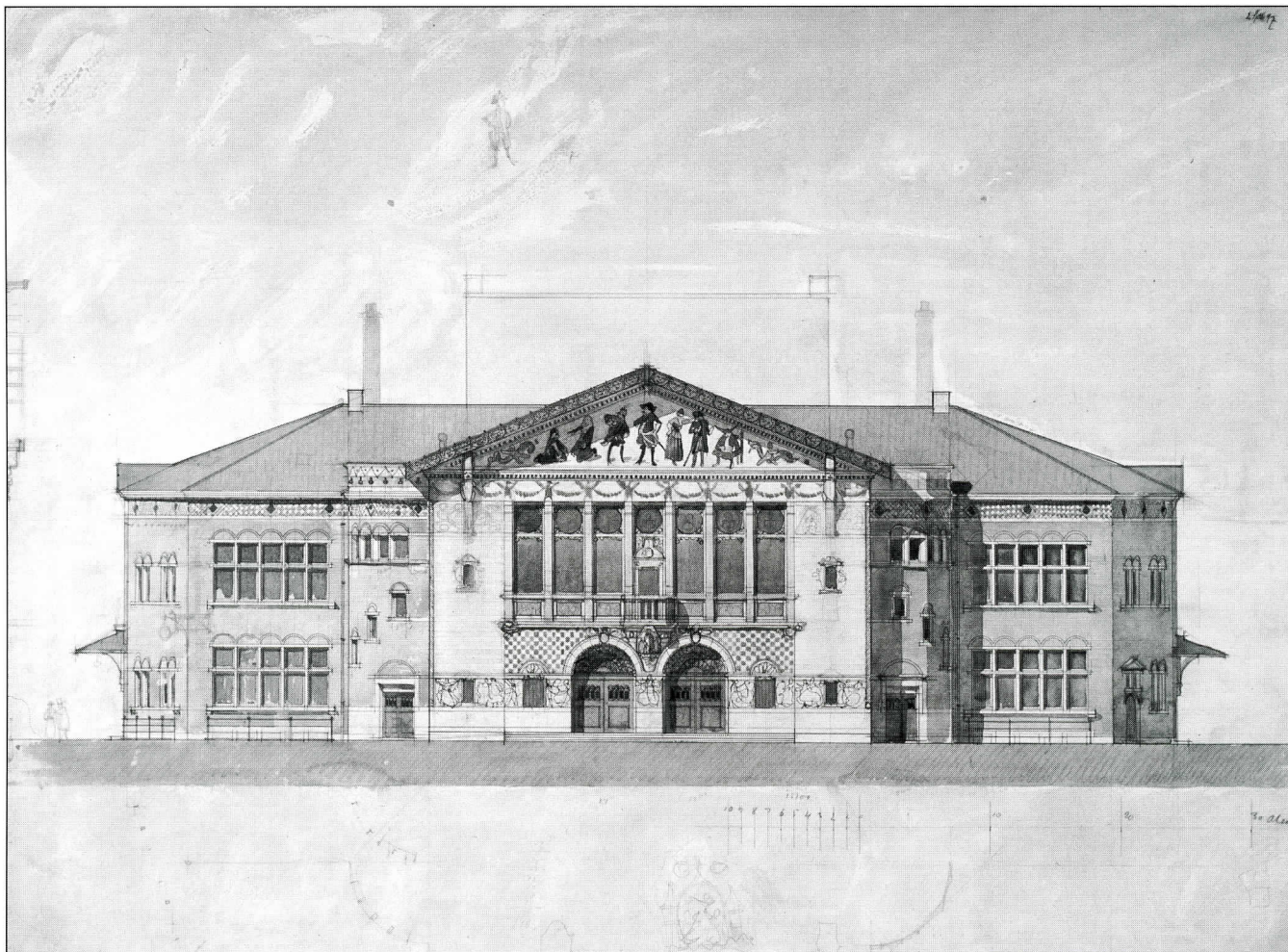

*Lægen og videnskabsmanden
Holger Jacobæus har tegnet
det lille makabre bygningsværk
i sin rejsedagbog (Itinerarium)
fra 1674.*

*(Fra Bente Kjølbys i Holbergs
fodspor, Politikens Forlag, 1977)*

Aarhus Teater 100 år

Af Boje Marstal

"Teatret satte i aften en rekord med hensyn til hede og ilde lugt, som vistnok lastrummet i et slaveskib ville have ondt ved at stikke. For fakirer og selvpinende devischer, der ville døde deres kød må teatret være fortræffeligt, men man skulle virkelig tro, at aarhusianerne snart for alvor rejste sig mod en sådan fortsat nyden gennem lidelse."

Ja, sådan har der stået i avisen engang - endda i Aarhus Stiftstidende. Ikke ligefrem nogen rosende udtalelse om Aarhus Teater - og aldeles ikke noget at citere her i et festligt jubilæumsprogram skulle man synes. Men rolig, bare rolig - det er i virkeligheden ikke det her teater det drejer sig om, teatret der i år runder de hundrede år. Det er denne bygnings forgænger der måtte stå for skud, og det måtte den tit og ofte da attenhundredetallet lakkede mod enden. Forgængeren lå i Kannikegade, og det skal

retfærdigvis siges, at denne teaterbygning engang havde været noget nær byens stolthed. Men dette "engang" var i 1890'erne meget længe siden, og bygningen var langsomt men sikkert gået i forfald.

Der var jo det med pengene - der findes vist ingen teatre i verden der ikke kender til økonomiske vanskeligheder, og det gamle Aarhus Teater var ingen undtagelse. Der var aldeles ikke råd til en sådan luksus som almindelig vedligeholdelse.

Aarhusianerne gik godt nok i deres teater, men forholdene blev værre og værre. Ventilationen var som nævnt i avisen under al kritik - hvis der altså overhovedet var nogen ventilation. Og så var der det med brandfaren. I 1881 brændte det store Ring-teater i Wien - en forfærdende katastrofe hvor en masse tilskuere indebrændte. Det satte tanker i gang i Aarhus, men det kom der nu ikke

noget ud af i første omgang. Wien lå jo heldigvis så dejligt langt væk - Men faren var der. I måned-skriftet "Jylland" skrev teater-direktør Poul Friis i 1892 i en opsats om danske provinsteatre blandt andet: "... men værst af dem alle er dog teatret i Aarhus.

Påklædningsværelserne ligger oppe på loftet bag sofitterne. I ildebrandstilfælde synes skuespillerne redningsløst fortabt. Der er rigtignok anskaffet et knudetov, ved hjælp af hvilket de under en påkommende ildebrand skal entre fra loftet ned på gaden.

Under mit sidste ophold i Aarhus spurgte jeg en dag hvor dette tov var. Ingen anede det. Men langt om længe fandt vi det - nede i kælderen blandt en bunke andet skrammel. Som bekendt er det jo ved teaterbrande sofitterne og snore-loftet der først må holde for. Hvad skal da skuespillerne gribe til når redningsknudetovet ligger forsvarlig gemt i

kælderen? Og så på scenen! Ingen plads mellem kulisserne - gamle udsnitte dekorationer. Der er heller ikke nogen foyer - kort sagt: ikke spor af hygge."

1892. Nu måtte der ske noget. Aviserne kastede sig over den gamle bygning - det er jo altid rart at have noget at rakke ned på - og kravet om en fornyelse begyndte at presse sig på. Der var sket så meget i Århus i tiåret forinden - Sct.Clemens-broen var bygget, og det havde grebet radikalt ind i hele byplanlægningen. Den gamle bispegård og husene omkring domkirken var revet ned. Bispetorvet var skabt, og arkitekten Vilhelm Dahlerup der i 1870'erne havde givet København et splinternyt kongeligt teater - han vejrede morgenluft og indsendte en fiks og færdig tegning til en teaterbygning på torvet - stort set der hvor teatret ligger i dag.

Men en fiks og færdig arkitekttegning er én ting - et byråd noget ganske andet. Hvorfor vedtage noget i dag når det kan udsættes til i morgen. "Skulle vi ikke ad erfaringens vej vinde kundskab til hvor stor en del af pladsen der behøves til torvebrug, og hvor meget der som følge heraf kunne rådes over til andet øjemed". Med andre ord - den fine professor Dahlerup gled ud i mørket.

Men ideer var der nok af. En af dem involverede et aktieselskab med støtte fra københavnske banker. Men - københavnske banker - byrådet i Aarhus betakkede sig. Endnu måtte man nøjes med "den gamle svedekasse" som folkeviddet døbte bygningen i Kannikegade.

Men så kom der endelig gang i sagerne. En kreds af byens bedre borgere fandt sammen i december 1895 og kunne allerede måneden efter foreligge offentligheden et fuldt færdigt program. Man havde endda en tegning over et kommende teater parat, men det blev heller ikke til noget - byrådet var ikke tilfreds med en placering på det gamle teaters plads, nu var man omsider moden til den store beslutning: selvfølgelig skulle 'Aarhus ny Theater' ligge på Bispetorvet. Og endelig kom så arkitekten Hack Kampmann ind i billedet.

Kampmann var en betydelig arkitekt - han er manden bag politigården i København, udvidelsen af Glyptoteket sammesteds, told-

kammeret i Århus og Randers Statsskole for bare at nævne få eksempler på hans virke. Men også Kampmann havde sit at kæmpe imod denne gang - hans teater fyldte for meget, han måtte revidere sine planer og rykke bygningen længere tilbage, der hvor den ligger nu. Og der skulle skaffes penge, mange penge endda. Først måtte byens spidser pænt punge ud - blandt andet betalte Otto Mønsted et klækkeligt beløb. Mønsted var manden der som den første i landet havde skabt en fabrikation af det såkaldte "kunstsmør" - altså margarine. Oven i købet i Århus.

Derefter måtte offentligheden holde for. Opførelsen af teatret var jo, som det hed, "en borgersag, og for det ny Theater vil det være af væsentlig betydning, om de flest mulige af borgerne ere aktionærer. Des større bliver interessen for theatrets præstationer, og des større bliver hermed theatrets ind-tægter og aktionærernes udbytte. Theatrets opførelse skal udføres af medlemmer af aktieselskabet. Derfor har det også praktisk betydning for alle håndværkere og leverandører at være aktionærer".

Og folk købte skam pænt aktier i foretagendet. Der var endda små solskinshistorier som den om en håndværker der købte tre aktier a' 100 kroner. Derefter spurgte hans kone om hun ikke for sin part måtte tegne to aktier "idet hun samtidig erklærede sig villig til at renoncere på to kjoler". Manden slog til, og hun fik sine aktier.

Nu så det hele lovende ud - men nye projekter har altid modstandere. Der er altid nogen der er sure når der for eksempel skal bygges broer - og teatre. Først var det galt at man havde knyttet sig så fast til denne Hack Kampmann. Burde der ikke have været udskrevet en konkurrence? Og hvad med økonomien, den hellige økonomi? Og konsekvenserne? Ville Mariager nu også forlange at få et teater?? Ejeren af "svedekassen" rykkede ud. Han kunne sort på hvidt opregne hvor galt det måtte gå. Med største henrykkelse noterede han sig hvor mange teatre i indland og udland der i tidens løb var gået konkurs. Men desværre var der jo Folketeatret i København - det gik aldeles udmærket!

Og det gik også i Århus. Det gik som det så ofte går i de folkekomedier som teatret

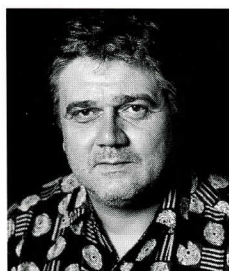
i sine hundrede år har opført: de gode sejrede til sidst. I februar 1899 blev grundstenen nedlagt og bare halvandet år senere stod bygningen færdig, så overdådigt udsmykket at betegnelsen "Nordens smukkeste teater" blev hæftet på den. Jo, der stod nu Aarhus Teater med sin imponerende facade. Der er mindelser i den om græske templer - ikke for ingenting havde Kampmann nogle år forinden været i Grækenland sammen med brygger Jacobsen - men guderne er her erstattet af Holbergfigurer. Og det var netop Holberg der stod på plakaten ved den højtidelige åbningsforestilling den 15. september 1900 - for præcis hundrede år siden. *Erasmus Montanus* gik over scenen, efterfulgt af en lille opera som den dengang så berømte August Enna havde komponeret til lejligheden. Det siger sig selv at alt hvad der kunne krybe og gå af honoratiores var tilstede - og stemningen var høj. Teatret var jo byens ejendom, hele økonomien bag det hvilede på aktionærene - syv hundrede aarhusianere havde medvirket.

Nu har det så stået i hundrede år, og hundrede år er lang tid. Den 15. september 1900 - jo, den første bil var netop kommet til landet, trukket gennem tolden af en hest (der stod af gode grunde ikke noget om biler i toldernes reglementer, men en hestevogn ved man da hvad er) - og endnu skulle der gå et helt år før brødrene Wright i USA foretog de første rejehop med verdens første flyvende maskine. Og nede i Italien sad en vis Marconi og eksperimenterede med radiobølger uden at ane at hans opfindelse tredive år senere skulle blive en alvorlig konkurrent til netop - Aarhus Teater. For selvfølgelig gik det ikke altid så glat som man kunne have ønsket det. Teatret har haft sine kriser, sine op- og nedture sådan som alle teatre har det i verden - og det måtte i Besættelsens sidste fase indkassere en hilsen fra Schalburgkorpset i form af en bombe der nær havde gjort en ende på det hele.

Men det står der altså endnu, klar til at tage hundrede år mere. Og som man altid trøstende siger til gamle mennesker der når den selv samme høje alder: de første hundrede år er de værste!

Boje Marstal er programmerarbejder på Danmarks Radio, hvor han har været vært ca. 800 gange på den klassiske morgenmusik og leverandør af næsten 400 af de kulturhistoriske "Danmark Kort" som kan høres hver morgen 7:55 på P1. Han er desuden tidl. docent ved Vestjysk Musikonservatorium i Esbjerg

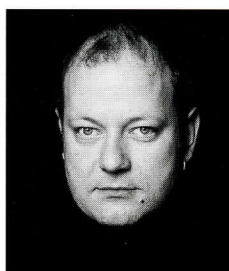
Holdet bag Henrik & Pernille

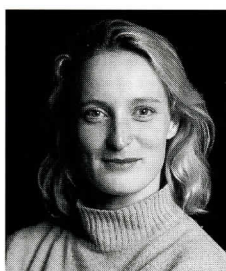
Kim Veisgaard

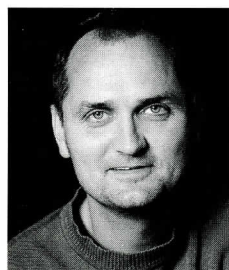
Merete Hegner

Mikkel Vadsholt

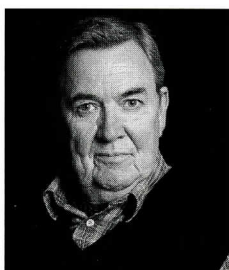
Kirsti Kærn

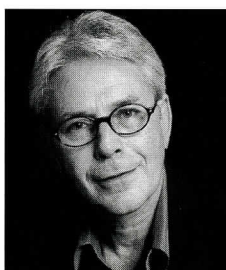
Niels Ellegaard

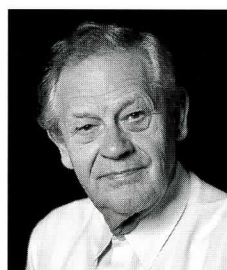
Karen-Lis Ahrenkiel

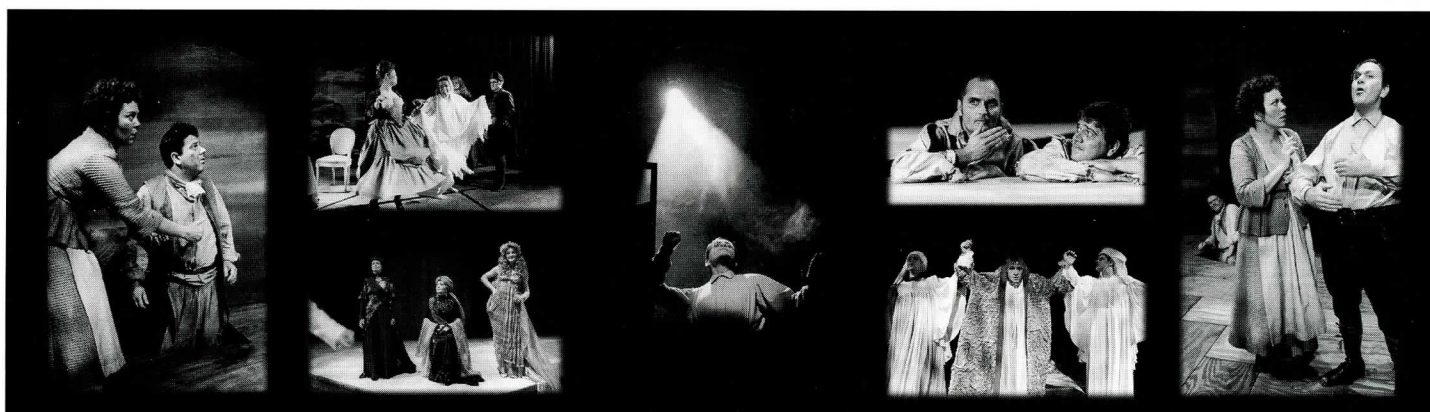
Ole Wegener

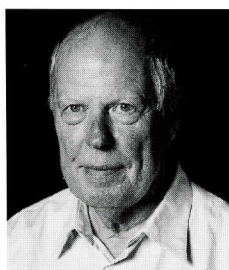
Lars Høy

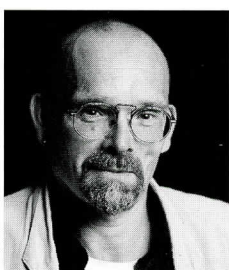
Karl Erik Christophersen

Fra trekløverets - iscenesætter Asger Bonfils, dramaturg Bent Holm og sceneograf Anette Hansen – tidligere Holberg-opsætninger på Aarhus Teater Scala. Jeppe på Bjerget, Den politiske Kandestøber og Ulysses von Ithacia.

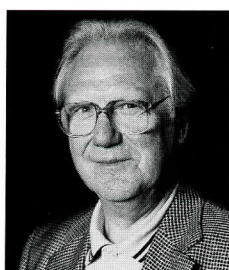
Asger Bonfils
Iscenesættelse

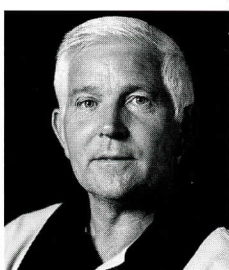
Bent Holm
Bearbejdelse

Anette Hansen
Scenografi

Erling D. Bjerno
Komponist

Chris Blackwell
Koreografi

Læs mere på vores hjemmeside

AARHUS TEATER 100 ÅR

www.aarhusteater.dk